

Εργαστήριο Σχεδιαστικής Μεθοδολογίας και Ρύθμισης του Χώρου

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

Το Εργαστήριο λειτουργεί από το ακαδημαϊκό έτος 1994-95. Στο Εργαστήριο Σχεδιαστικής Μεθοδολογίας και Ρύθμισης του Χώρου εκπονείται, κυρίως, βασική αλλά και εφαρμοσμένη έρευνα σχετικά με τις διαδικασίες χωρο-κοινωνικής εξέλιξης και τη διαμόρφωση πολιτικών και πρακτικών για το σχεδιασμό του χώρου. Στη διάρκεια των χρόνων λειτουργίας του έχουν διαμορφωθεί καινοτόμα εργαλεία σχεδιασμού υπό το πρίσμα της ταχύτητα μεταβαλλόμενης πολυπλοκότητας, των ανατροπών και των νέων αντιπαραθέσεων που παρατηρούνται στο κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον. Έχουν μελετηθεί οι χωρικές, κοινωνικές, οικονομικές, πολιτισμικές και περιβαλλοντικές διαστάσεις της ανάπτυξης και του σχεδιασμού σε τοπική, αστική και περιφερειακή κλίμακα, ο σχεδιασμός της επικοινωνίας, η αναδιάρθρωση και η χωρική οργάνωση της παραγωγικής βάσης, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τα κοινωνικά και παραγωγικά δίκτυα, που πιθανόν αυτές οι ίδιες διαμορφώνουν, η οικιστική διάρθρωση, οι στρατηγικές σχεδιασμού.

Ο διεπιστημονικός χαρακτήρας της ερευνητικής προσπάθειας συμβάλει στον επιστημονικό διάλογο (17¹). Η δραστηριότητα του Εργαστηρίου στηρίζει τα μαθήματα Πολεοδομίας και Χωροταξίας, τις διαλέξεις και τις διπλωματικές εργασίες στις Σχολές Αρχιτεκτόνων και Πολιτικών Μηχανικών ΕΜΠ, τα μαθήματα και τις διπλωματικές εργασίες στα διατμηματικά μεταπτυχιακά προγράμματα, «Πολεοδομία-Χωροταξία» και «Περιβάλλον και Ανάπτυξη», τις συναφείς με το αντικείμενο διδακτορικές διατριβές. Έχει, επίσης, οδηγήσει σε σεμινάρια συνεχιζόμενης εκπαίδευσης. Το υλικό του Εργαστηρίου είναι διαθέσιμο και αξιοποιείται συστηματικά από προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς σπουδαστές, υποψήφιους διδάκτορες και ερευνητές. Τα ερευνητικά προγράμματα διαμορφώνουν στρατηγικές κατευθύνσεις για το σχεδιασμό του χώρου, οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν από τους φορείς (ΥΠΕΚΑ, Δήμους, κ.λπ.) σε όλα τα επίπεδα σχεδιασμού και υλοποίησης αποφάσεων.

Στο εργαστήριο δραστηριοποιούνται σήμερα μέλη ΔΕΠ του Τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας, άλλων Τομέων του ΕΜΠ και άλλων ΑΕΙ, καθώς και επιστήμονες διάφορων ειδικοτήτων.

Διεύθυνση Εργαστηρίου: Μ. Μάρκου.

Μέλη Εργαστηρίου: Ε. Παναγιωτάτου, Ομ. Καθηγήτρια ΕΜΠ. Μέλη ΔΕΠ: Π. Θεοδωρά, Ε. Κλαμπατσέα, Ε. Μίχα, Ι. Σαγιάς, Μ. Σπουρδαλάκης.

Ερευνητές: Κ. Βαλάκας, Κ. Βαλεριάνου, Π. Σαμαρτζής, Ι. Τσεβρένη.

¹ Η αρίθμηση αφορά στις Δημοσιεύσεις.

Υποψήφιοι διδάκτορες: Π. Μουκούλης, Σ. Μουλάρá, Π. Μπάκα, Μ. Μπακαούκας, Ε. Τούση, Κ. Φιλιππάκης.

Ιστοσελίδα εργαστηρίου: www.ntua.gr/arch/spacereg/

Παρακάτω περιγράφονται συνοπτικά οι βασικοί προσανατολισμοί της ερευνητικής προσπάθειας:

Η ΕΝΙΑΙΑ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

Θεωρητική αφετηρία των προσεγγίσεων αποτελεί η αναζήτηση ενιαίας αντίληψης του χώρου και η διερεύνηση της συνάρθρωσης παραγωγικών δραστηριοτήτων με τη χωρο-κοινωνική και χωρο-λειτουργική φυσιογνωμία, ζήτημα το οποίο απαιτεί κατεξοχήν απο-αθροιστική προσέγγιση. Οι συνεχείς αλλαγές στις κοινωνικές και χωρικές δομές αναιρούν τη χρησιμότητα των συμβατικών γεωγραφικών εννοιών, των εκ των προτέρων διαμορφωμένων χωρικών ενοτήτων, την αποτελεσματικότητα της σχεδιαστικής εκείνης προσπάθειας, η οποία γενικεύει και προσβλέπει ταυτόχρονα σε όλα τα επίπεδα με ένα ιεραρχημένο εκ των προτέρων πλαίσιο στόχων και επιδιώξεων. Η διαπίστωση της ανεπάρκειας αυτής μας οδήγησε στη διερεύνηση των παραγόντων της διαδικασίας ανάπτυξης μέσω μιας ενιαίας διαχρονικής και χωρικής θεώρησης και τον προσδιορισμό των ιδιαιτεροτήτων κάθε οικονομικής και χωρικής μονάδας, ιδιαιτεροτήτων που αφορούν μια πληθώρα παρατηρήσεων.

Ειδικότερα, παρατηρήσαμε τη χωρική λειτουργική φυσιογνωμία των περιοχών και τη συνάρθρωση των κρίσιμων διαρθρωτικών ζητημάτων με τις «ιδιότυπες» μορφολογίες τους. Η διερεύνηση στον αστικό χώρο και στην περιφέρεια ανέδειξε τον ασυνεχή τρόπο ανάπτυξης του χώρου και τη δημιουργία θυλάκων με κλαδικές, λειτουργικές ιδιαιτερότητες και τομείς-κλειδί, ενταγμένους σε ένα πλέγμα χωρικών και κοινωνικο-οικονομικών αλληλεξαρτήσεων. Πρόκειται στην πραγματικότητα για μικροσυστήματα τα οποία δεν αναπτύσσονται απλώς σαν «νησίδες» μέσα στο χώρο, αλλά τον διαμορφώνουν δομικά. Συστήματα ιδιαίτερα ευαίσθητα σε κανονιστικές παρεμβάσεις, τα οποία αναδεικνύουν την πολυσημία της χωρικής οργάνωσης και των διαδικασιών συγκρότησης και μετασχηματισμού που τη διέπουν. Στο πεδίο αυτό δώσαμε ιδιαίτερη προσοχή. Οι μεθοδολογικές αυτές επιλογές οδήγησαν την ανάλυση σε βάθος και συνέβαλαν στη διάρθρωση ευαίσθητων, ως προς την πραγματικότητα, προτάσεων στον αστικό και περιφερειακό χώρο με έμφαση στις συνέργειες και τα δίκτυα και στις «ημι-κανονικότητες», που πιθανόν αυτά διαμορφώνουν.

Η ΧΩΡΟ-ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ

(Δημοσιεύσεις 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,14,18,19)

Η ερευνητική ομάδα του Εργαστηρίου έχει ασχοληθεί μακροχρόνια με μεθόδους ανάλυσης της λειτουργικής διάρθρωσης θεωρώντας το ως κρίσιμο ζήτημα ανάπτυξης και σχεδιασμού του χώρου. Οι μέθοδοι αυτές έχουν αξιοποιηθεί πρόσφατα με πιλοτική εφαρμογή στον αστικό χώρο -Πειραιάς και στην περιφέρεια-Ηπειρος. Παρατηρήσαμε ότι συγκεκριμένες δραστηριότητες τείνουν να εμφανίζονται ως ιδιαίτερες συγκεντρώσεις, «θύλακοι», τόσο από άποψη παραγωγική (κλαδική κατανομή, σύνθεση της απασχόλησης) όσο και λειτουργική (χωρική-χρονική εγγύτητα, περιβαλλοντικός, πολιτισμικός πλούτος, τόποι ιδιαίτερου λειτουργικού ή ιστορικού χαρακτήρα, κεντρικές περιοχές κ.λπ.). Για το λόγο αυτό επεξεργαστήκαμε τόσο στοιχεία που αφορούν την ιδιαίτερη διαδικασία ανάπτυξης σε επίπεδο «μικρο-τόπου» όσο και τη διατύπωση εννοιών που περιγράφουν τον δυναμικό τους ρόλο.

Η συγκέντρωση της πληροφορίας θέτει δυσκολίες και διλήμματα. Για να προσεγγίσουμε τους μικρο-τόπους και το ποικιλόμορφο πλέγμα δραστηριοτήτων και αντιφάσεων σχεδιάσαμε κατάλληλες μεθόδους επεξεργασίας, αναγνώρισης, ανάλυσης και αποτύπωσης. Με τις μεθόδους αυτές «αναδομήσαμε» την πληροφορία στο κατώτερο δυνατό επίπεδο χωρικής αναφοράς, δηλαδή στο οικοδομικό τετράγωνο για τον αστικό χώρο και στο δημοτικό διαμέρισμα για την περιφέρεια, απεικονίζοντας χωρικές και λειτουργικές αλληλεξαρτήσεις. Οι τελευταίες οδηγούν στη σύνθεση επιμέρους ομαδοποιήσεων στο χώρο και σε θυλάκους με ιδιαίτερα κοινωνικο-οικονομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Οι ειδικά σχεδιασμένες έρευνες πεδίου συνέβαλαν στην αναπτυξιακή χαρτογράφηση των περιοχών μελέτης, συνθέτοντας κατάλληλα τις αναλυτικές, απο-αθροιστικές πληροφορίες.

ΤΑ ΔΙΚΤΥΑ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

(Δημοσιεύσεις 5,9,11,13,14)

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των τόπων και η κατανομή τους στο χώρο απεικονίζουν τα κρίσιμα ζητήματα και το σύνθετο πλέγμα των αλληλοσυσχετίσεων-διαφοροποιήσεων της χωρικής διάρθρωσης. Αυτή η διαδικασία εμβάθυνσης οδηγεί στην ανίχνευση αναπτυξιακών δικτύων στο πλαίσιο των οποίων αναπτύσσονται συνέργειες σε τομείς σχετικούς με τη διαχείριση ιδιαίτερων, σε κάθε περίπτωση, φυσικών, κοινωνικών και πολιτισμικών διαθεσίμων. Τα δίκτυα στηρίζουν ολοκληρωμένες προτάσεις σχεδιασμού σε τοπικό, αστικό και περιφερειακό, επίπεδο.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

(Δημοσιεύσεις 15,16)

Η αναζήτηση μεθόδων ενίσχυσης της επικοινωνίας μπορεί να αποβεί καταλυτικής σημασίας για την ανάπτυξη των δημοκρατικών θεσμών προστατεύοντας τα οράματα, τις προσδοκίες, τις πρακτικές των κατοίκων. Αποκτά δε ιδιαίτερη σημασία στην εποχή της κρίσης. Η ερευνητική δραστηριότητα ενίσχυσε τη συγκρότηση

«ζωντανών» χώρων δημόσιας διαβούλευσης σε άμεση σχέση με εξωστρεφή δράση και ανέδειξε τον αναξιοποίητο ανθρώπινο πλούτο στην πόλη και την ελληνική υπαίθρο. Επεκτάθηκε περαιτέρω με πειραματική διαδικασία σε σχολεία της Αθήνας και της υπαίθρου υποστηρίζοντας το εφικτό και τη σημασία των πλαισίων ενίσχυσης της συμμετοχής των παιδιών νεαρής ηλικίας στο αναπτυξιακό γίνεσθαι.

Μελλοντική συνέχιση της ερευνητικής προσπάθειας, θεωρητικά ενήμερη και κοινωνικά ευαίσθητη, θα πρέπει να αναζητήσει διαφορετικά κρίσιμα ζητήματα κατά τόπους και εποχή, αναδεικνύοντας τη συνθετότητα και τη διαφορετικότητα που συγκροτεί την πραγματικότητα. Και εντέλει να συμβάλει για να αντιμετωπιστεί με δυναμικό τρόπο, μέσα από διαδικασίες συλλογικής δράσης, η επίφαση ομοιογένειας και ομοιομορφίας που επιβάλλει η συμβατική ρυθμιστική οπτική.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΈΡΓΑ

ΕΟΜΜΕΧ: «Μελέτη και Έρευνα Προβλημάτων Δυσλειτουργίας των ΜΜΕ σε σχέση με την Πολεοδομική Οργάνωση», 1988, Α. Αραβαντινός, Λ.Βασενχόβεν, Γ.Τζιαφέτας, Χ.Λαμπρίδης, Β.Λαμπρίδη, Μ.Μάρκου, Ι. Σαγιάς, Επιστημονική Υπεύθυνη: Ε. Παναγιωτάτου.

ΓΓΕΤ: «Αξιολόγηση των Προγραμμάτων Προώθησης Επενδυτικών Πρωτοβουλιών σε Τομείς-Κλειδιά της Ελληνικής Οικονομίας. Διαμόρφωση Εναλλακτικής Μεθόδου Παρέμβασης», 1993, Γ. Ζαχαράτος, Μ.Σπουρδαλάκης, Μ.Μάρκου, Ι. Σαγιάς, Επιστημονική Υπεύθυνη: Ε. Παναγιωτάτου.

ΕΜΠ: «Δείκτες Χωροθέτησης της Απασχόλησης για τους Νομούς Αχαΐας, Ηλείας, και Μεσσηνίας», 1994, Ι. Σαγιάς, Μ.Μάρκου, Επιστημονική Υπεύθυνη: Ε. Παναγιωτάτου.

ΥΠΕΧΩΔΕ.: «Έρευνα Παραθεριστικής Κατοικίας και Οικιστικής Ανάπτυξης στην Ελλάδα». ΕΜΠ/ΕΚΚΕ, 1966, Σ. Αυγερινού, Ι. Σαγιάς, Δ. Φιλιππίδης. Ερευνητές ΕΚΚΕ: Χ.Κασίμης, Κ.Γκόρτσος, Α.Δέφνερ, Μ.Θανοπούλου, Φ.Κουμούτση, Θ. Μαλούτας, Επιστημονική Υπεύθυνη: Ε. Παναγιωτάτου. Σε συνεργασία με ΚΕΠΕ/Παν.Θεσσαλίας.

Δ. Μοσχάτου και ΓΓΕΤ: «Παραγωγική αναδιάρθρωση της βιοτεχνίας. Χωρικές και κοινωνικο-οικονομικές επιπτώσεις», 1996, Γ. Κοσμετάτος, Χ. Καψάλης, Μ. Σπουρδαλάκης, Θ. Μαλούτας, Ι. Σαγιάς, Μ. Μάρκου, Επιστημονική Υπεύθυνη: Ε. Παναγιωτάτου.

Δ. Μοσχάτου: «Αναβάθμιση περιοχής Δήμου Μοσχάτου», 1996, Θ. Πάνζαρης, Μ.Μάρκου, Ι. Σαγιάς, Επιστημονική υπεύθυνη: Ε. Παναγιωτάτου.

Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο: Κοινοτική Πρωτοβουλία Adapt «Πρόγραμμα Delphi» σε συνεργασία με Δήμο Βόλου, 1997, Γ. Κοσμετάτος, Μ. Μπούργος, Ι. Σαγιάς, Επιστημονική Υπεύθυνη: Ε. Παναγιωτάτου.

Υπουργείο Αιγαίου: *Αξιολόγηση Υπάρχουσας Κοινωνικο-Οικονομικής Υποδομής Νησιωτικού Χώρου Αιγαίου*, 1999, Ε. Κλαμπατσέα, Κ. Βαλεριάνου, Μ. Μπούργος, Ι. Σαγιάς, Επιστημονική Υπεύθυνη: Ε. Παναγιωτάτου. Μέρος του «Αναπτυξιακή Χαρτογράφηση του Νησιωτικού Πλέγματος του Αιγαίου» με Επιστημονικό Υπεύθυνο: Ελ. Παπαγιαννάκη.

ΕΠΕΑΕΚ και Υπουργείο Παιδείας: *«Αποτύπωση της Αγοράς Εργασίας των Μηχανικών σε Νευραλγικούς Ελληνικούς και Ευρωπαϊκούς Τομείς. Συσχετισμός με τη Δυναμική του Ευρωπαϊκού Χώρου»*, 2000, Ε. Κλαμπατσέα, Κ. Βαλεριάνου, Μ. Μπούργος, Ι. Σαγιάς, Επιστημονική Υπεύθυνη Ε. Παναγιωτάτου. Μέρος του «Εξελικτική Αποτύπωση της Αγοράς Εργασίας των Μηχανικών και η Κοινωνική τους Κινητικότητα» με Επιστημονικό Υπεύθυνο: Ελ. Παπαγιαννάκη.

ΕΠΙΣΕΥ, ΕΜΠ: *«Πρόγραμμα Αρχιμήδης: Σχεδιασμός Επικοινωνιακού Μοντέλου για την Ενίσχυση της Ανάπτυξης στο Νησιωτικό Χώρο. Πιλοτική Εφαρμογή στη Νήσο Μήλο»*, 2003, Κ. Χατζίμπιρος, Ε. Κλαμπατσέα, Κ. Βαλεριάνου, Κ. Διακονικολάου, Ν. Αντωνίου, Επιστημονική Υπεύθυνη: Ε. Παναγιωτάτου.

Υπουργείο Αιγαίου: *«Πιλοτικός Σχεδιασμός ενός Εργαλείου Προγραμματισμού στα Πλαίσια Λειτουργίας του Νησιωτικού Παρατηρητηρίου»*, 2005, Ε. Κλαμπατσέα, Ι. Σαγιάς, Κ. Βαλεριάνου, Επιστημονική Υπεύθυνη: Ε. Παναγιωτάτου.

Δήμος Πειραιά: *«Αναπτυξιακή Χαρτογράφηση Κρίσιμων Κοινωνικών Παραμέτρων για τον Δήμο Πειραιά»*, 2008, Κ. Βαλάκας, Κ. Βαλεριάνου, Μ. Βάρελης, Ε. Κλαμπατσέα, Γ. Μάνσολας, Π. Μουκούλης, Χ. Νάννου, Μ. Παπαγιάννη, Ι. Σαγιάς, Ε. Τούση, Κ. Τσιγώνια, Μ. Χατζημαρκάκη, Επιστημονική Υπεύθυνη: Ε. Παναγιωτάτου.

Δήμος Αυλώνας: *«Διερεύνηση των Αναπτυξιακών Δυνατοτήτων του Δήμου Αυλώνας. Δημιουργία Μηχανισμού Επιλογής/Υποστήριξης των Αναπτυξιακών Προτεραιοτήτων του Δήμου»*, 2008, Κ. Βαλεριάνου, Ε. Κλαμπατσέα, Π. Μουκούλης, Ι. Τσεβρένη και Π. Σαμαρτζής, Επιστημονική Υπεύθυνη: Ε. Παναγιωτάτου.

Κοινοφελές Ίδρυμα Ι. Λάτση: *«Μεγαλώνοντας στην Αθήνα. Ένα Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για τη Συμμετοχή των Παιδιών στη Διαμόρφωση του Περιβάλλοντός τους»*, 2008, Ι. Τσεβρένη, Ε. Τούση, Επιστημονική Υπεύθυνη: Ε. Παναγιωτάτου.

Περιφέρεια Ηπείρου – Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή: *«Μεθοδολογία Εντοπισμού και Αξιολόγησης Περιοχών για Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις Αγροτικής Αναγέννησης»*, 2010, Κ. Βαλεριάνου, Ν. Κατσουλάκος, Α. Μανωλοπούλου, Μ. Μάρκου, Π. Μουκούλης, Μ. Μπακαούκας, Ι. Σαγιάς, Ε. Τιβικέλη, Ε. Τριάντου, Επιστημονική Υπεύθυνη: Ε. Παναγιωτάτου.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

1. *Ελλείμματα στην Πολιτική Περιφερειακής Ανάπτυξης*, Παναγιωτάτου Ε., Βήμα, 16-1-94.
2. *Πολιτική Περιφερειακής Ανάπτυξης: Αυταρχικές Δομές-Αναποτελεσματικοί μηχανισμοί*, Παναγιωτάτου, Ε. ,Ζαχαράτος, Γ. ,Μάρκου, Μ. ,Σαγιάς, Ι., Σπουρδαλάκης, Μ., Οικονομικός Ταχυδρόμος, Φ.29/94.
3. *Προς ένα Επαναπροσδιορισμό του Χώρου στην Πολιτική Κινήτρων*, Μάρκου Μ., Σαγιάς Ι. , Σπουρδαλάκης Μ. , Παναγιωτάτου Ε. , Τόπος, Φ.8/94.
4. *Χώρος και Παραγωγική Διαδικασία. Εξέλιξη της Προβληματικής*, 1995, Μ. Μάρκου, Ι. Σαγιάς, Ε. Παναγιωτάτου στο ΕΜΠ/ΕΟΜΜΕΧ, «Μελέτη και Έρευνα Προβλημάτων Δυσλειτουργίας των ΜΜΕ σε σχέση με την Πολεοδομική Οργάνωση», 1988.
5. *Κατοικία και βιοτεχνία. Η συνύπαρξή τους στην Αθήνα*, 1998, Μ. Μάρκου, Ι. Σαγιάς, Ε. Παναγιωτάτου, Πυρφόρος, Τεύχος 1/1998, σελ. 14-16.
6. *Second Home and Settlement Space Growth: The Greek Experience*, 2000, Κ. Gortsos, Ρ. Kamoutsi, J. Sayas, Ε. Panayotatos, Rivista Geografica Italiana, Annata CVII-Fasc.3/4, Settembre- Dicembre, σελ. 17-56.
7. *Πρακτικές και Αναπαραστάσεις του Χώρου. Μια εμπειρική προσέγγιση*, 2002, Μ. Μάρκου, Γεωγραφίες, 4, 2002-2003, σελ. 100-105.
8. *Κοινωνικός και Χωρικός καταμερισμός εργασίας στον αστικό χώρο. Το παράδειγμα των βιομηχανικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων στο Νομό Αττικής*, Ι. Σαγιάς, Γεωγραφίες, 3, 2002, σελ. 108-114
9. *Κρίση και γεωγραφική αναδιάρθρωση της βιομηχανικής απασχόλησης στην Αττική*, Ι. Σαγιάς, 2000^α, στο Θ. Μαλούτας (επιμ.) *Κοινωνικός και Οικονομικός Άτλας της Ελλάδας, Τόμος Ι: Οι πόλεις*, Αθήνα, ΕΚΚΕ, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας
10. *An exploration of the social and spatial division of labour in the Athenian urban space*, Ι. Sayas, 2004, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών/The Greek Review of Social Research, 113, σελ. 167-206.
11. *Παρατηρώντας τον Πειραιά...*, Κ. Βαλεριάνου και Ε. Παναγιωτάτου (επιμ.), Ε. Κλαμπατσέα και Ι. Σαγιάς (σύμβουλοι έργου), 2006, ISBN 960-89223-0-5, <http://www.ntua.gr/arch/spacereg/books/pireas/index.htm>
12. *Παρατηρώντας τον Πειραιά... II*, Κ. Βαλεριάνου, Π. Μουκούλης, Ι. Σαγιάς και Ε. Παναγιωτάτου, 2008, ISBN 978-960-89223-2-7, <http://www.ntua.gr/arch/spacereg/books/pireasII/index.htm>

13. *Παρατηρώντας το Αιγαίο...*, Ε. Κλαμπατσέα, Ε. Παναγιωτάτου και Ι. Σαγιάς (σύμβουλος έργου), 2007, ISBN 978-960-89223-1-0, <http://www.ntua.gr/arch/spacereg/books/aigaio/index.htm>
14. *Όψεις Αγροτικής Ανάπτυξης: Σύνοψη Μεθοδολογικής Προσέγγισης*, Κ. Βαλεριάνου, Μ. Μάρκου, Π. Μουκούλης, Ε. Παναγιωτάτου, 2011, ISBN 978-960-88489-8-6, <http://www.ntua.gr/arch/spacereg/books/opseisagran/index.htm>
15. *Συμμετοχική επικοινωνία και τοπική ανάπτυξη. Διαμορφώνοντας προοπτικές ανάπτυξης σε περίοδο κρίσης. Ένα πείραμα στον πρώην Δήμο Αυλώνος Νομού Ευβοίας*, Επιμέλεια: Π. Σαμαρτζής, Ε. Παπαγιωτάτου, 2012, ISBN 978-960-88489-9-3.
16. *Μεγαλώνοντας στην Αθήνα: Ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για τη συμμετοχή των παιδιών στη διαμόρφωση του περιβάλλοντός τους*, Ι. Τσεβρένη, Ε. Παναγιωτάτου, Β. Πανταζής, Ε. Τούση, 2008, http://www.ntua.gr/arch/spacereg/books/Megalonontas_stin_Athina.pdf
17. *Χωρική Ανάπτυξη, Χωρικές Πολιτικές, Πρακτικά Ημερίδας*, 2010, ISBN 978-960-88489-7-9, http://www.arch.ntua.gr/news/Praktika_Imeridas.pdf
18. *Χωρο-κοινωνικοί συσχετισμοί-μετασχηματισμοί: Από την προσφυγική εγκατάσταση στη σημερινή εικόνα*, Ε. Τούση, 2013, Επιστημονικό περιοδικό *Γεωγραφίες*, αριθμός τεύχους 21, ISSN 1109-186X, σελ.55-69.
19. *How socio-spatial transformations affect the use of public space. A case study from the Greek urban reality*, Ε. Tousi, 2013, Design Principles and Practices: An International Journal Common Ground Publishing, University of Illinois Research Park, Volume 6.

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΕΜΙΝΑΡΙΩΝ/ ΗΜΕΡΙΔΩΝ

«Χώρος-Κοινωνία: Μοντέρνες και Μεταμοντέρνες Θεωρήσεις και Πρακτικές». Διεπιστημονικό Πρόγραμμα Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης (150 ώρες), 1994.Επιστημονική Υπεύθυνη: Ε.Παναγιωτάτου.

«Χωρική Ανάπτυξη Χωρικές Πολιτικές», Ημερίδα, Ε.Μ.Π., Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Αθήνα, 22 Μαρτίου 2010.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΠΡΟΣΦΑΤΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Χωρικές μορφές ανάπτυξης της παραθεριστικής κατοικίας στην Ελλάδα σήμερα. Δυναμική. Επιπτώσεις στον παράκτιο χώρο, σε συνεργασία με Κ. Γκόρτσο, Π. Καμούτση, Ι. Παναγιωτοπούλου, Ε. Παναγιωτάτου στο Συνέδριο για τη Διαχείριση

και βελτίωση παράκτιων ζωνών, Αθήνα, 22-25/11/1999, Εισηγήσεις, Αθήνα, Εργαστήριο Λιμενικών έργων ΕΜΠ, σελ.115-124.

Εύρεση και αποτύπωση της εξέλιξης στην αγορά εργασίας των μηχανικών σε νευραλγικούς ελληνικούς και ευρωπαϊκούς τομείς, Ε. Παναγιωτάτου, Ε. Κλαμπατσέα, Κ. Βαλεριάνου, Μ. Μπούργος, Ι. Σαγιάς, Πανελλήνιο Συνέδριο «Έρευνα για την ελληνική εκπαίδευση», Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, Αθήνα, 2000.

Socio-Spatial Differentiations and second home settlement development: The case of the Evoikos coastal area in Greece, A. Defner, I. Sayas, E. Panayotatos, στο 38th International Planning Congress, 21-26 Σεπτεμβρίου 2002. Διοργάνωση International Society of City and Regional Planners (ISOCARP). Δημοσίευση περίληψης σε Τόμο πρακτικών, πλήρους κειμένου σε C.D.

Προσεγγίζοντας τους μετασχηματισμούς στον αστικό χώρο..., Κ. Βαλεριάνου, Ε. Παναγιωτάτου, 8ο Πανελλήνιο Γεωγραφικό Συνέδριο, Ελληνική Γεωγραφική Εταιρεία, Αθήνα, 4-7 Οκτωβρίου 2007.

Η κοινωνικο-επαγγελματική φυσιογνωμία, το κτηριακό απόθεμα και οι όψεις της αστικής ανάπτυξης στη σύγχρονη Αθήνα, Π. Μουκούλης, Ι. Σαγιάς, 8^ο Πανελλήνιο Γεωγραφικό Συνέδριο, 4-7/10/2007, Πρακτικά σελ. 225-234.

Gentrification in Athens? The socio-spatial reconstitution of central urban areas: tension and dynamics, P. Moukoulis, I. Sayas, στο Conference of the International Sociological Association Research Committee 21 on Sociology of Urban and Regional Development "Urban Justice and Sustainability", 22-25/08/2007 Vancouver, BC, Canada.

Settlement space in Peri-urban Athens: The city turned inside-out?, P. Moukoulis, I. Sayas στο 7th European Urban and Regional Studies Conference, "Diverse Europes: Urban and Regional Openings, Connections and Exclusions, 18-21/9/2008, Instabul, Turkey.

Αλλαγές στην παραγωγική βάση και ασυνέχειες στον αστικό χώρο, Κ. Βαλεριάνου, Ε. Παναγιωτάτου, Επιστημονικό συνέδριο Μεταλλαγές και (Α) Συνέχειες: Πρακτικές, Πολιτικές και Λόγος για τον Αστικό Χώρο. Άρθρο στα Πρακτικά, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2008, ISBN 978-960-211-471-814.

Τόπος και τρόπος του λέγειν. Σχόλια πάνω σ' ένα πείραμα ψυχογεωγραφίας, Μ. Μάρκου, Επιστημονικό συνέδριο Μεταλλαγές και (Α) Συνέχειες: Πρακτικές, Πολιτικές και Λόγος για τον Αστικό Χώρο. Άρθρο στα Πρακτικά, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2008, ISBN 978-960-211-471-814.

Έρευνα και εκπαίδευση: οι προκλήσεις για το δημόσιο πανεπιστήμιο, Ε. Παναγιωτάτου, Επιστημονικό συνέδριο Μεταλλαγές και (Α) Συνέχειες: Πρακτικές, Πολιτικές και Λόγος για τον Αστικό Χώρο. Άρθρο στα Πρακτικά, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2008, ISBN 978-960-211-471-814.

Constructing the creative city in Athens. Tension and Dynamics, P. Moukoulis, E. Panayotatos, V. Papaspyrou, I. Sayas, K. Vasileiou, 2010a, στο 8th European Urban and Regional Studies Conference, “Repositioning of Europe in a Era of Global Transformation”, September 2010, Vienna, Austria.

Προσεγγίζοντας τους μετασχηματισμούς στον αστικό χώρο...II, Κ. Βαλεριάνου, Ε. Παναγιωτάτου, 17ο Πανελλήνιο Μεταπτυχιακό Εντατικό Σεμινάριο-Συνέδριο για υποψήφιους διδάκτορες με θέμα *Ζητήματα μεθοδολογίας της έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας, Ρέθυμνο, 24-27 Σεπτεμβρίου 2010.

Τόποι ζωής και τρόποι δράσης, Μ. Μάρκου, 17ο Πανελλήνιο Μεταπτυχιακό Εντατικό Σεμινάριο-Συνέδριο για υποψήφιους διδάκτορες με θέμα *Ζητήματα μεθοδολογίας της έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας, Ρέθυμνο, 24-27 Σεπτεμβρίου 2010.

Διαδικασίες εξευγενισμού (gentrification) στον ελληνικό νησιωτικό χώρο, Μ. Μπακαούκας, 17ο Πανελλήνιο Μεταπτυχιακό Εντατικό Σεμινάριο-Συνέδριο για υποψήφιους διδάκτορες με θέμα *Ζητήματα μεθοδολογίας της έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας, Ρέθυμνο, 24-27 Σεπτεμβρίου 2010.

Νέες διαδρομές ανάγνωσης της σύγχρονης πόλης: Ο σχεδιασμός μιας πιλοτικής εφαρμογής αστικού παρατηρητηρίου, Κ. Βαλεριάνου, Ε. Παναγιωτάτου, 11ο Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο «Επάγγελμα Αρχιτέκτων», Αθήνα, 17-20 Μαρτίου 2011.

Διαχείριση και Προστασία Ιστορικών κέντρων μέσα από τα μαθήματα πολεοδομίας και χωροταξίας, Ε. Κλαμπατσέα, Μ. Μάρκου, Κ. Σερράος, Έκθεση και Επιστημονική Δημερίδα Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ και Πολυτεχνικής Σχολής του Τμήματος Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ, «Αρχιτεκτονικές Σπουδές και Αρχιτεκτονική Κληρονομιά» 2011, ΕΜΠ, Κτίριο Αβέρωφ, 26-27 Μαΐου.

Αλληλεπίδραση ιδιωτικού και δημόσιου χώρου στα προσφυγικά της Νίκαιας, Ε. Τούση, Συνέδριο «Δημόσιος χώρος... αναζητείται», ΤΕΕ Κεντρικής Μακεδονίας- ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 20-22 Οκτώβριου, 2011.

Η έννοια της κοινής ωφέλειας και ο Εφαρμοστικός Νόμος, Μ. Μάρκου, Συζήτηση από τον Σύλλογο ΔΕΠ ΕΜΠ, την Σύνοδο των Πρυτάνεων και την ΟΛΜΕ, «Πολιτική του χώρου στην εποχή του μνημονίου», 2011, ΕΜΠ, 15-16 Νοεμβρίου.

Συνθήκες στέγασης στους αστικούς προσφυγογενείς οικισμούς: Η περίπτωση της Νίκαιας Αττικής, Ε. Τούση, 9^ο Συνέδριο «Περιφερειακή Ανάπτυξη και οικονομική κρίση: Διεθνής εμπειρία και Ελλάδα», Πάντειο Πανεπιστήμιο, 6-7 Μαΐου 2011.

Socio-spatial transformations in the Greek urban scenery. The case of Nikea, E. Tousi, 17th European Colloquium on Quantitative and Theoretical Geography (ECQTG2011), Harokopio University of Athens, Athens, 2-6 September 2011.

Issues of social cohesion: A case study from the Greek urban scenery, E. Tousi, International Conference on Integrated Information, Conference Session: "Education, Knowledge Based Economy and Sustainable Development", Kos, Sept. 29th-Oct.3rd, 2011.

Social Networks and Space. A case Study from the Greek urban scenery, E. Tousi, International Conference of the International Geographical Union (IGU) Commission: C08.14 – Global Information Society, National Technical University of Athens 'Heritage, Planning and e-Participation: The Evolving Forms of Information Society, July 3-6, 2011.

Συσχετίζοντας τις ρυθμιστικές πολιτικές με την ερευνητική δραστηριότητα σε περίοδο κρίσης, Κ. Βαλεριάνου, Μ. Μάρκου, 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας-Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, 2012, Βόλος, 27-30 Σεπτεμβρίου. Δημοσίευση της περίληψης σε Τόμο πρακτικών και του πλήρους κειμένου σε C.D.

Διαμορφώνοντας δημόσιο λόγο και χώρο. Κριτική αποτίμηση μιας ερευνητικής εμπειρίας, σε περίοδο κρίσης, Μ. Μάρκου, Ε. Μίχα, Π. Σαμαρτζής, Ε. Παναγιωτάτου, 7^ο Διεπιστημονικό-Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο Ε.Μ.Π. –ΜΕ.Κ.Δ.Ε. «Ολοκληρωμένη ανάπτυξη στην Ελλάδα στα χρόνια της πολυδιάστατης κρίσης», 2013, Μέτσοβο, 12-15 Σεπτεμβρίου.

Από το υλικό των ονείρων. Ο Φαληρικός Όρμος σε μια ακόμα μεγάλη αφήγηση, Μ. Μάρκου, Συνέδριο Τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Πανεπιστημίου Θεσσαλίας «Μεταβολές και Ανα-σημασιοδοτήσεις του Χώρου στην Ελλάδα της Κρίσης», 2013, Βόλος, 1-3 Νοεμβρίου. Δημοσίευση της περίληψης σε Τόμο πρακτικών και του πλήρους κειμένου σε C.D.

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΕΣ ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ (Επίβλεψη Ε. Παναγιωτάτου)

Ι. Παναγιωτοπούλου, *Κοινωνικο-χωρική θεώρηση της μέσης επαγγελματικής εκπαίδευσης. Η συσσωρευτική διαδικασία μεταλλαγής της στη μεταπολεμική Ελλάδα*, 1992.

Μ. Μάρκου, *Μορφές και διαδικασίες οικειοποίησης του χώρου στο δυτικό τμήμα του λεκανοπεδίου Αττικής: η περίπτωση του δήμου Μοσχάτου*, 2000.

Ι. Σαγιάς, *Κοινωνικός και χωρικός καταμερισμός εργασίας στον αστικό χώρο: το παράδειγμα των βιομηχανικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων στο Νομό Αττικής, 1978 – 1988*, 2001.

Κ. Βαλεριάνου, *Προσεγγίζοντας τους μετασχηματισμούς στο σύγχρονο αστικό χώρο. Μελέτη περίπτωσης: Δήμος Πειραιά*, 2007.

Ι. Τσεβρένη, *Η πόλη μέσα από τα μάτια των παιδιών: προσεγγίζοντας το συμμετοχικό σχεδιασμό του χώρου μέσα από μία εναλλακτική θεώρηση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης*, 2008.

Π. Σαμαρτζής, *Σχεδιάζοντας βήματα για την ανάπτυξη, δίνοντας βήμα στους πολίτες: ξεκινώντας ένα πείραμα στο δήμο Αυλώνας Νομού Ευβοίας*, 2010.

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΕΣ ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ ΣΕ ΕΞΕΛΙΞΗ (Επίβλεψη Ε. Παναγιωτάτου)

Π. Μουκούλης, *Σύγχρονες μορφές και τάσεις αστικοποίησης: Η σχέση κέντρου και περιφέρειας στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας*.

Σ. Μουλαρά, *(Νέα) αστική φτώχεια: διερεύνηση της χωρικής διάστασης και αναστοχασμός γύρω από την έννοια της χωρικής και κοινωνικής συνοχής*.

Π. Μπάκα, *Μετασχηματισμοί στον περιαστικό χώρο της Αθήνας. Η περίπτωση της Ανατολικής Αττικής*.

Μ. Μπακαούκας, *Διαδικασίες εξευγενισμού (gentrification) στον εύθραυστο ελληνικό νησιωτικό χώρο. Ανισότητες, αντιφάσεις, διλήμματα. Ο ρόλος του σχεδιασμού*.

Ε. Τούση, *Χωρο-κοινωνική εξέλιξη των προσφυγογενών οικισμών στην Ελλάδα*.

Κ. Φιλίππης, *Πρακτικές οικειοποίησης του χώρου στο κέντρο της Αθήνας. Η περίπτωση του Μεταξουργείου και των Άνω Πετραλώνων*.